

І.О. Іртищева, С.М. Мінакова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 155-161.

4. Іртищева І.О. Структура транспортно-логістичної системи України / І.О. Іртищева, С.М. Мінакова, О.А. Христенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 146-149.

Олексій Ярошук

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ АНАЛІТИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Стан системи аналітичної підтримки управлінських рішень нині не відповідає стратегічному вектору ринкового управління в діяльності вітчизняних підприємств, максимального використання економічних важелів мотивації та гармонізації особистих і суспільних інтересів. Нове бачення системи управління зумовлює пошук інноваційних шляхів до напрацювання методики й організації аналітичних досліджень за всіма напрямками зміни стану та розвитку економічних систем будь-якого ієрархічного рівня чи ступеня глобалізації.

Застосування застарілих методичних підходів при проведенні економічного аналізу суттєво применшили його роль та актуальність, що призвело до розмивання його як цілісної науки та мінімізації участі у формуванні та оцінках дієвості чи результативності управлінських рішень.

Зміна умов ведення бізнесу, яка відбулася за останні роки з поступовою передачею функцій управління від держави до приватного власника, на жаль не призвела до відповідної зміни акцентів в системі вищої освіти.

Проблема розвитку теорії та практики економічного аналізу в Україні стала особливо актуальною як з причин знецінення ролі аналітичних досліджень у реальній господарській практиці, так і через недостатній рівень фахової підготовки аналітиків за навчальними планами економічної освіти.

Сучасний бізнес гостро потребує фахівців відповідної кваліфікації, однак існуюче бачення, яке панує у вітчизняних освітянських колах, щодо їх знань та вмінь суттєво відрізняються від реальних потреб бізнесу. Застосування застарілих методичних підходів при проведенні аналітичних досліджень суттєво применшили його роль та спричинили розмивання його як цілісної науки. Традиційне бачення ролі аналізу в процесі прийняття управлінських рішень, що й нині панує, приведе його до розмивання у суміжні галузі знань та до загибелі як самостійної наукової дисципліни.

Разом з тим результати спеціальних досліджень свідчать, що на практиці використовується головним чином лише оцінювальна функція аналізу (75-80 % всього обсягу аналітичних робіт), на 30-40 % – діагностична і на 10-15 % – пошукова. Значною є частка ретроспективного аналізу (із загальної сукупності аналітичних робіт – до 80 %), а оперативний та перспективний займають лише 12-15 % та 5-7 % відповідно. Таке використання можливостей економічного аналізу є безглуздим на фоні формування нового економічного мислення у ринковому середовищі та необхідності посилення аналітичної підготовки економічних кадрів у країнах ближнього та дальнього зарубіжжя.

Існуючі протиріччя, на нашу думку, виникли, насамперед, через те, що традиційні аналітичні методики обґрунтування управлінських рішень були спрямовані на виправдання використання ресурсів наданих державою та виявлення причин невиконання державних планових завдань. Нині ж необхідним є формування методик оперативного та перспективного аналізу, які фокусуються на прогнозуванні розвитку ситуацій у конкурентному середовищі на майбутнє та розробки відповідної стратегії дій.

Завдання підвищення рівня підготовки висококваліфікованих фахівців в галузі ринкової

економіки є дуже актуальним. Яка в цьому процесі роль інвестиційних аналітиків і чим вони займаються? Відповідь на ці питання зовсім не така проста, тому що значення цих фахівців доволі часто розуміють неправильно, причому навіть в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Спеціальність «інвестиційний аналітик» є в світі однією з найбільш молодих. Назву професії включає слово «аналітик», до якого додаються різні визначення: «фінансовий», «інвестиційний», «аналітик ринку цінних паперів» та ін. Проте всі визначення виходять з того, що фахівець даного роду аналізує цінні папери та діяльність компаній, що їх випускають.

В рамках цих функцій інвестиційний аналітик повинен аналізувати стан економіки в цілому, оскільки макроекономічне середовище здійснює найбезпосередніший вплив на діяльність компаній, стан певної галузі, особливості діяльності тієї або іншої компанії на ринку. При аналізі діяльності конкретної компанії інвестиційний аналітик повинен звертати увагу не тільки на фінансові показники (хоча вони є досить важливими), але і на ширший контекст її діяльності. Таким чином, робота інвестиційного аналітика включає аналіз основних показників: макроекономічний клімат, ефективність фінансових і нефінансових структур і показників компанії, якість її менеджменту й ін. Нерідко можна почути, що інвестиційні аналітики дуже короткозорі, оскільки їх увага зосереджена лише на показниках найближчого року. Вивчення діяльності таких фахівців в багатьох країнах і того впливу, який чинять результати їх діяльності, на ціни на ринку цінних паперів, чітко свідчать про те, що роль аналітиків подібна до ролі вищого менеджменту компаній. Так, плануючи діяльність своїх компаній, їх вищий менеджмент враховує ті ж чинники, які є об'єктом вивчення аналітиків, компаній, що працюють зовні. Доволі часто роль аналітиків чітка та зрозуміла, коли мова йде про корпоративне планування і залучення прямих інвестицій (у виробничі приміщення, устаткування, нерухомість), але набагато менш зрозуміла, коли мова йде про портфельні інвестиції, особливо при оцінці котированих цінних паперів. Насправді ж саме на ринку капіталів роль аналітиків виявляється особливо яскраво та повно. Візьмемо як приклад добре організовану біржу, на якій відбуваються вільні операції по ліквідних акціях і облігаціях між продавцями і покупцями, без втручання гравців, що мають в своєму розпорядженні яку-небудь інсайдерну інформацію. Як з'ясується, тільки цих чинників недостатньо для ефективного функціонування ринку. Для нормальної роботи продавцям і покупцям необхідна впевненість в тому, що ціна, що складається на ринку, є реалістичною. А це може бути досягнуто тільки в тому випадку, якщо ця впевненість, як і поведінка ринку в цілому, будується на прогнозах і порадах професіоналів, які базуються на результатах аналізу як економічної ситуації в цілому, так і перспектив того або іншого котированого цінного паперу зокрема. Інакше операції з цінними паперами здійснювалися б за відсутності уявлення про їх реальні ціни, що вело б до великого дисконту на ризики. Іншими словами, за відсутності визнаних методів оцінки вартості цінних паперів їх ринок знаходився на істотно нижчому ціновому рівні унаслідок побоювань покупців, що підстраховуються від можливих несприятливих подій. Необхідно підкреслити, що вищеназвана обставина, а саме наявність кваліфікованого аналізу розвитку ринкової ситуації, є виключно важливою для успішного розвитку економіки тієї або іншої країни. Необхідно пам'ятати, що капітал дуже лякливий. Якщо в якійсь країні існує невизначеність економічного середовища (унаслідок поганих стандартів звітності, відсутності кваліфікованих аналітиків), то капітал завжди вимагатиме певну премію за свій прихід і тим самим даній країні коштуватиме дорожче. Відповідно і відносно компаній цієї країни капітал діятиме за принципом «холодно-гаряче».

Важливою проблемою є ризики, пов'язані з невизначеністю щодо майбутніх доходів від компаній, в які раніше були зроблені інвестиції. На ефективних ринках існує ясна взаємозалежність ризиків і прибутковості. Оцінка цієї взаємозалежності та можливості обміну між ними і є одному з найважливіших напрямів роботи інвестиційних аналітиків. Економіка будь-якої країни дуже виграє, якщо в ній існує можливість для інвестиційних аналітиків здійснити таку оцінку не тільки на рівні конкретної операції, але і по ринку в

цілому. Можна виділити наступні основні елементи, які формують професійний багаж кваліфікованих інвестиційних аналітиків. По-перше, це певний рівень знань економіки в цілому. Аналітик повинен розуміти механізм впливу макроекономічних чинників і добре розумітися в питаннях змін відсоткових ставок і коливань рівня інфляції.

По-друге, він повинен володіти дуже хорошими знаннями в галузі бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також мати досвід роботи з певними галузями промисловості. По-третє. Якщо аналітик працює з некотированими цінними паперами, то він повинен бути здатний здійснити особливо ретельне дослідження стану того об'єкту, в який передбачається здійснити інвестиції. Якщо ж він працює на ринку з котированими активами, то повинен знати теорію ринків і про ті зміни, які відбулися в ній за останніх 50 років. По-четверте. Він повинен розуміти, як працює той або інший ринок, яка його ефективність, взаємозв'язок ризиків і прибутковості та які можливості їх взаємообміну. Всі ці питання вельми складні, але відповіді на них не будуються лише на підставі інтуїції, саме цим власне ринок і відрізняється від казино. На добре організованих ринках капітал має можливість діяти раціонально, не зважаючи на великі коливання, що трапляються на них. Ці коливання, до речі, і відображають той факт, що ринки самі по собі не можуть передбачати майбутнє краще, ніж люди. Завдання аналітиків якраз і полягає в тому, щоб розуміти весь комплекс пов'язаних з цим проблем. Початково більшість представників цієї нової професії називали себе аналітиками. Проте з недавнього часу ряд організацій, які об'єднують фахівців цієї професії, внесли зміни до своїх назв, щоб відобразити той факт, що аналітики також займаються і управлінням інвестиційними портфелями. Так, Федерація інвестиційних аналітиків США почала називатися Асоціацією інвестиційного менеджменту і досліджень. Британське товариство інвестиційних аналітиків тепер називається Інститутом інвестиційного менеджменту і досліджень.

У зв'язку з розвитком практики управління інвестиційним портфелем отримала розвиток і відповідна теорія, що стала невід'ємною частиною професійних знань, якими повинні володіти аналітики. Важливим елементом теорії і практики портфельного управління стала його міжнародна диверсифікація. Це відображає, з одного боку, значно збільшений взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, а з іншої – переваги такої диверсифікації, розкриті в багатьох дослідженнях, проведених в останні десятиліття. Міжнародна диверсифікація портфельів стала дуже важливим напрямом професійній діяльності. Цю обставину має важливе практичне значення для України, оскільки міжнародні інвестори починають розглядати вітчизняні цінні папери як складову частину своїх портфельів, а не просто як випадкові разові придбання. Прихід, а потім масовий відхід іноземних інвесторів дійсно породили у ряді випадків дуже значні коливання на національних ринках. Такі випадки можуть повторитися і в майбутньому. Проте ці потрясіння не можуть відмінити того факту, що відбулася дійсна глобалізація інвестиційних потоків і відповідною їй професійній діяльності. Тепер у інвесторів існує інтерес до всіх ринків, хоча і не однаковою мірою. Цю нову ситуацію необхідно врахувати в Україні і орієнтувати зусилля на формування ефективного ринку, на створення сприятливого інформаційного середовища, що привертає інвесторів, і на підготовку кваліфікованих фахівців в галузі інвестиційного аналізу і управління портфелями.

Підготовка фахівців в галузі інвестиційного аналізу в широкому його розумінні матиме позитивний ефект і застосування в інших сферах. Наприклад, в інвестиційній банківській діяльності, в рамках якої інвестиційні аналітики здійснюють роботу, дуже схожу з тією, яка потрібна при формуванні й управлінні інвестиційними портфелями. Між цими видами діяльності, звичайно, існують певні відмінності. Так, інвестиційний банк керується прагненням привернути засоби під певний проект від імені певного клієнта, тоді як інвестиційний аналітик, що працює в рамках управління портфелем, керується більш нейтральним поглядом, рекомендуючи покупку тих або інших акцій. Проте висококваліфіковані фахівці – інвестиційні аналітики необхідні як в тому, так і в іншому випадку. Підготовка в галузі інвестиційного аналізу може надати велику користь і органам

державного регулювання, і відомствам, що відповідають за здійснення економічної політики. При цьому необхідно орієнтуватися на дійсно високі кваліфікаційні стандарти, а не на обмежений набір знань і умінь, потрібний для поточної діяльності вузьких фахівців (наприклад, трейдера або інвестиційного консультанта приватним інвесторам). Кваліфікація в галузі інвестиційного аналізу повинна припускати наявність такого рівня знань, який дозволяє цьому фахівцеві обговорювати на високому професійному рівні широкий круг інвестиційних проблем (включаючи як прямі, так і портфельні інвестиції) і з різними категоріями співрозмовників (менеджерами компаній, інвестиційними консультантами, представниками органів державного регулювання). Інвестування завжди було і залишається процесом, в якому неможливо зробити абсолютно точні прогнози. Проте кваліфіковані професіонали можуть і повинні допомогти інвесторам в ясному розумінні ризиків і їх взаємозв'язку з прибутковістю.